

KS. MIECZYŚLAW RÓŻAŃSKI* – OLSZTYN

[Recenzja]: *Zarządzanie majątkiem kościelnym w Archidiecezji Warmińskiej. Vademecum na podstawie norm powszechnego i partykularnego prawa kanonicznego z odniesieniem do prawa polskiego*, red. Lucjan Swito, Muzeum Archidiecezji Warmińskiej im. bp'a Jana Obląka, Olsztyn 2022, ss. 242, ISBN 978-83-954915-2-8

Cenna jest każda inicjatywa związana z zarządzaniem majątkiem kościelnym, gdyż wokół tego zagadnienia jest wiele niejasności będących następstwem błędnego przekazu oraz skomplikowania problematyki, która dotyczy realizacji prawa kościelnego i prawa państwowego, przy czym nie należy zapominać o celu istnienia tego majątku oraz perspektywy religijnej wynikającej ze sfery sakralnej. Choć w samym tytule nie została zamieszczona informacja, to ta wieloautorska monografia odnosi się również do sfery obiektów zabytkowych, które można określić jako dziedzictwo kulturowe mające swoją wartość nie tylko historyczną, ale także artystyczną. Publikacja ukazała się dzięki dofinansowaniu z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach projektu „Wzmocnienie funkcji regionotwórczej Muzeum Archidiecezji Warmińskiej”.

Monografia wieloautorska składa się z wprowadzenia, 8 rozdziałów różnych autorów, bibliografii po każdym rozdziale oraz bibliografii zbiorczej. Dołączono do niej także załączniki dotyczące poszczególnych aktów prawnych z prawa kanonicznego powszechnego i partykularnego archidiecezji warmińskiej.

Wprowadzenie do książki napisał arcybiskup metropolita warmiński Józef Górczyński (s. 7-8), który wskazał, że majątek kościelny powinien być właściwie administrowany, a zarządzający nim winni stosować się do norm prawa powszechnego i partykularnego. Publikację merytorycznie rozpoczynają trzy artykuły ks. Lucjana Swito. Pierwszy z nich noszący tytuł *Nabywanie dóbr doczesnych* (s. 11-38) wskazuje na podstawie przepisów prawa kanonicznego, że Kościół ma prawo do posiadania dóbr doczesnych zgodnie z kan. 1254 § 1 i 2 KPK¹. Przepisy te

* Ks. Mieczysław Różański – dr hab. nauk humanistycznych w dyscyplinie historia, prof. uczelni, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, Filia w Elku

e-mail: mieczyslaw.rozanski@uwm.edu.pl

<https://orcid.org/0000-0003-3345-1740>

¹ *Kodeks prawa kanonicznego*, Poznań 2022.

uregulowane są także w obecnym prawie państwowym, przede wszystkim w art. 23 konkordatu z 1993 roku² oraz w art. 52 ustawy o stosunku państwa do Kościoła katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej³. Następnie bazując na prawie kanonicznym, opisał współczesne sposoby nabywania dóbr doczesnych: ofiary dobrowolne (kolekty, darowizny, ofiary mszalne, ofiary za inne sakramenty i sakramentalia), na prośbę (zbiórki nadzwyczajne i zwyczajne, zbiórki na jałmużnę), fundacje pobożne i powiernictwo. Potem określone zostały świadczenia finansowe wynikające z przepisów prawa kanonicznego (opłaty, podatki diecezjalne) oraz przedawnienia i zasiedzenia, które są następstwem przepisów prawa kanonicznego, jak i prawa cywilnego obowiązującego w Polsce. Oprócz tego wskazane zostały dochody ze zreformowanych beneficjów, daniny na rzecz Stolicy Apostolskiej oraz dochody z majątku własnego, czyli dzierżawy i prowadzenie działalności gospodarczej.

Drugi artykuł tego samego autora zatytułowany *Zarząd dobrami doczesnymi* (s. 41- 59) dotyczy podstawowych elementów zarządu majątkiem. Definiuje osobowość prawną i reprezentację podmiotów kościelnych w sprawach majątkowych. Autor dokonał podziału z prawa kościelnego na osobowość kanonicznoprawną i z prawa państwowego na osobowość cywilnoprawną. Opierając się na konkordacie i ustawie o stosunku państwa do Kościoła katolickiego, wymienił wszystkie jednostki organizacyjne Kościoła katolickiego, które posiadają osobowość prawną oraz wskazał, w jaki sposób kościelna jednostka organizacyjna może uzyskać osobowość prawną na gruncie prawa państwowego. Specyfika funkcjonowania Kościoła wskazuje także na możliwość działania w obrocie prawnym organizacji nieposiadających osobowości prawnej. Do takich należą m.in. biblioteki, archiwa, wydawnictwa kościelne, zakłady usługowe i handlowe, charytatywno-opiekuńcze. Działają one w ramach kościelnych osób prawnych, które je powołały. Autor wskazuje, jakie są ograniczenia prawne tych jednostek organizacyjnych (s. 45-46). Dalsza część wywodu związana jest z reprezentacją kościelnych osób prawnych w sprawach dotyczących zarządu majątkiem. Ponieważ jest ona różna na gruncie prawa kanonicznego i prawa cywilnego, zostały one osobno omówione z uwzględnieniem poszczególnych ustaw. Autor podjął się prezentacji zakresu kompetencji ekonomy diecezjalnego i związaną z mocą sprawowania tego urzędu kwestią pełnomocnictwa. Przedstawił akty zarządu dotyczące dóbr parafii – zarząd zwyczajny i akty przekraczające granice oraz sposób zwyczajnego zarządzania. Wszystkie te analizy dla lepszego zrozumienia posiadają swoje przykłady i konkluzje praktyczne. Ostatnim zagadnieniem, którego podjął się autor, było omówienie problematyki sukcesji majątku kościelnego w przypadku połączenia podziału lub zniesienia kościelnej osoby prawnej.

Rozdział trzeci noszący tytuł *Alienacja jako szczególny rodzaj aktu przekraczającego zwykły zarząd* (s. 63-88) zawiera najpierw elementy związane z wyjaśnieniem definicyjnym terminu alienacja, a także tego, co może być podmiotem i przedmiotem alienacji. Autor rozważa ważność i godziwość alienacji na gruncie

² Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską, podpisany w Warszawie dnia 28 lipca 1993 r., Dz.U. z 1998, nr 51, poz. 318.

³ Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej, t.j. Dz.U. z 2023, poz. 1966.

prawa kanonicznego i prawa polskiego. Zaznaczyć należy, że inne jest znaczenie tego pojęcia w prawie kanonicznym i w prawie polskim. Na gruncie prawa polskiego przez alienację należy rozumieć umowę sprzedaży, umowę zamiany i umowę darowizny, a także czynności prawne, które określone są jako czynności nazwane (ustanowienie: hipoteki, zastawu, użytkowania, dzierżawy, najmu, służebności gruntowej, służebności osobistej, poręczenia, użyczenia) i czynności nienazwane. Dalsza część dotyczy elementów proceduralnych związanych z przeprowadzonej alienacji. Najpierw omówione zostało postępowanie eliminacyjne dotyczące parafii diecezji i innych podmiotów, które nie należą do zgromadzeń zakonnych, a następnie do osób prawnych należących do zgromadzeń zakonnych i instytutów świeckich. Po omówieniu tych procedur autor skupił się na konsekwencjach alienacji w prawie kanonicznym i prawie polskim. Do tekstu dołączone są przykłady i konkluzje praktyczne.

Po omówieniu tych podstawowych rzeczy związanych z dobrami doczesnymi w parafii zamieszczony został tekst autorstwa ks. Marka Paszkowskiego zatytułowany *Środki wsparcia sakralnego dziedzictwa kulturowego i sposoby ich pozyskiwania* (s. 91-104). Zawarta w nim treść dotyczy *sensu stricto* problematyki zabytków sakralnych i sposobów starania się o pomoc finansową w celu ich renowacji. Autor wskazał w oparciu o akty normatywne, jakie są sposoby otrzymania pomocy finansowej w renowacji zabytków oraz jakie są programy wspierające działania konserwatora. Zwrócił uwagę, że omawiane źródła pozyskania środków dotyczą zabytków, czyli tych obiektów, które zostały wpisane do rejestru zabytków. Kolejnym krokiem są badania konserwatorskie, a także sporządzenie harmonogramu prac. Następnie wydanie pozwolenia konserwatorskiego i kosztorysów ofertowych. Te wszystkie elementy potrzebne są do złożenia wniosku o dotację.

Kolejny rozdział autorstwa ks. Adama Ornatka *Podatki i opłaty duchowieństwa parafialnego oraz parafii* (s. 107-115) opisuje, jakie podatki płacą instytucje kościelne, parafie oraz duchowni. Autor omawia najpierw podatki ustalone przez władze państwowe, czyli podatek dochodowy proboszcza, wikariuszy, podatek na ubezpieczenie społeczne, ubezpieczenie zdrowotne oraz system podatkowy, który funkcjonuje w archidiecezji warmińskiej, podatki parafialne, osobiste księży i podatki od cmentarzy.

Rozdział szósty *Eksploracja budynków sakralnych* (s. 119-131) ks. Zbigniewa Czernika przedstawia przepisy prawne dotyczące budynków sakralnych. Najpierw autor wskazuje na podstawowe elementy dotyczące ich użytkowania i przepisy wynikające z prawa budowlanego związanego ze stanem technicznym budynku. Prawo budowlane nakłada na właściciela obowiązek dokonania różnego rodzaju przeglądów, które zostały w sposób szczegółowy omówione. Wskazał na ważność księgi obiektu budowlanego oraz zasad ochrony przeciwpożarowej. Autor opisał regulacje prawne i obowiązki, które spoczywają na administratorze budynku.

W rozdziale siódmym *Zabytek w parafii* (s. 135-145) ten sam autor charakteryzuje co jest obiektem zabytkowym oraz dokonuje jego klasyfikacji na zabytki ruchome i nieruchome, a także podaje ich elementy kwantyfikujące. Omawia ochronę zabytków w prawie kościelnym i w prawie polskim, opierając się na dokumentach oraz procedurze renowacji i konserwacji obiektów zabytkowych.

Szczegółowo opisuje procedurę kościelną i prawo partykularne stosowane w archidiecezji warmińskiej.

Ostatni rozdział autorstwa ks. Marcina Bałdygi nosi tytuł *Zarząd cmentarzami parafialnymi* (s. 149-158) i dotyczy aspektów prawnych związanych z funkcjonowaniem cmentarzy. Autor czyni rozważania na podstawie ustawy o cmentarzach⁴, opisując kompetencje zarządu cmentarza oraz problematykę odnoszącą się do prawa do grobu i dysponowania nim oraz procedurę pochówku. Ponadto rozdział zawiera także elementy praktyczne związane z zagadnieniami dotyczącymi utrzymania cmentarza, opłat cmentarnych i zasad korzystania z cmentarza.

Do każdego rozdziału załączona została bibliografia w postaci źródeł prawa państwowego oraz kanonicznego, a także podstawowe publikacje, z których korzystali autorzy. Po artykułach merytorycznych po raz drugi dodano bibliografię, która ma charakter bibliografii zbiorczej. Ujęto w niej kolejny raz wykorzystane w pracy publikacje. W tej części redaktorzy powinni zamieścić monografie i artykuły podstawowe dla poszczególnych zagadnień, które bardziej szczegółowo omawiają przedstawione w artykułach problemy. Wówczas tak skonstruowana bibliografia byłaby bardziej użyteczna dla czytelników. Z uwagi na to, że podanie podstawowego katalogu publikacji objęłoby kilkadziesiąt pozycji, należy wskazać, że większość artykułów dotyczących tych zagadnień ukazała się na łamach czasopism: „Studia z Prawa Wyznaniowego”, „Państwo i Kościół”, „Prawo Kanoniczne” i „Przegląd Prawa Wyznaniowego”. Ograniczę się tylko do wskazania istotnych monografii dotyczących omawianych zagadnień: dóbr doczesnych Kościoła⁵, zasad opodatkowania⁶, zabytków sakralnych⁷.

Treść zawarta w publikacji ma charakter popularnonaukowy. Jest napisana w sposób przejrzysty i słownikowy, tak aby czytelnik, który nie ma znajomości zagadnień prawnych, mógł się zorientować w zawiłościach prawa kanonicznego i polskiego. Wydaje się, że autorom udało się opracować dzieło przystępne, które może służyć duchownym i katolikom w lepszym zrozumieniu zagadnień dotyczących prawa majątkowego Kościoła katolickiego, w tym praw własnościowych dotyczących materiałów archiwalnych i zabytków, które są w posiadaniu tego Kościoła.

Słowa kluczowe: majątek kościelny; archidiecezja warmińska; prawo kanoniczne; prawo cywilne

⁴ Ustawa z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych, t.j. Dz.U. z 2024, poz. 576.

⁵ A. Domaszk, *Dobra doczesne Kościoła. Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r.*, Warszawa 2016.

⁶ B. Pahl, *Majątek kościołów i innych związków wyznaniowych. Zasady opodatkowania*, Olsztyn 2008.

⁷ A. Moś, *Zasady relacji między Rzeczpospolitą Polską a Kościołem katolickim w zakresie ochrony kościelnych dóbr kultury*, Gdańsk-Sopot 2021; A. Laskowski, *Budując system. Ochrona zabytków sakralnych w diecezji tarnowskiej na przełomie XIX i XX wieku*, Kraków 2020.

REFERENCES / BIBLIOGRAFIA

Źródła

Kodeks prawa kanonicznego, Poznań 2022.

Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską, podpisany w Warszawie dnia 28 lipca 1993 r., Dz.U. z 1998, nr 51, poz. 318.

Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej, t.j. Dz.U. z 2023, poz. 1966.

Ustawa z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych, t.j. Dz.U. z 2024, poz. 576.

Opracowania

Domaszk Arkadiusz, *Dobra doczesne Kościoła. Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r.*, Warszawa 2016.

Laskowski Andrzej, *Budując system. Ochrona zabytków sakralnych w diecezji tarnowskiej na przełomie XIX i XX wieku*, Kraków 2020.

Moś Andrzej, *Zasady relacji między Rzeczpospolitą Polską a Kościołem katolickim w zakresie ochrony kościelnych dóbr kultury*, Gdańsk-Sopot 2021.

Pahl Bogumił, *Majątek kościołów i innych związków wyznaniowych. Zasady opodatkowania*, Olsztyn 2008.